

Birher Nándor¹

A béke gondolata Doberdónál

Tanulmányunkban felvillantjuk, hogy az első világháború eseményei során a békének két jelentése volt. Az örök béke, ami nem a Kant által meghatározott értelemben jött el a frontokon küzdő katonák számára, hanem sokkal inkább a halálban. Ahogy a csatamező emlékművén szerepel az idézet: „*Su queste cime italiani e ungheresi combattendo da prodi si affratellarono nella morte.*” Ezeken a helyeken olaszok és magyarok hősként harcoltak és testvérekké váltak a halálban. Van ennél értelmesebb módja is a testvériségnek, ami a földi béke helye lehet.

I. Az örök béke

A Monte San Michele oldalában, ahol százezrek adták életüket egy értelmetlen konfliktusban, a gépesített háború egyik legborzasztóbb frontján 91 év után fejezték be az utódok azt a temetőkápolnát, amelynek építését a magyar katonák kezdték meg 1918-ban a harcok közötti szünetekben. Céljuk az volt, hogy az Isonzó mentén vívott tizenkét csatában elesett bajtársaiknak emléket állítsanak, értük a szent helyen imádkozzanak. Ennek a kápolnának a felújítást követő avatásán vett részt a Magyar Köztársaság akkori elnöke, Sólyom László 2009. május 29-én.

¹ Tszv. egyetemi docens, KRE ÁJK Jogtörténeti, Jogelméleti és Egyházjogi Tanszék.

1. kép: A Visintini Magyar Kápolna látképe 2018. június 10.

Amikor a caporettói áttörést követően, 1917 végén az osztrák-magyar hadsereg csapatai a Piave folyóig hatoltak előre, az “isonzói front” mentén több tucat egyszerű katonai temető jött létre. Az áttörés ugyan az olasz csapatok összeomlásához vezetett,

azonban a háború kimenetelét mindez már lényegében nem befolyásolta. Az olasz visszavonulás borzalmas árát a temetők mutatták, értelmetlenségét pedig az, hogy egy évvel később már a monarchia csapatai vonultak itt vissza. A legtöbb ilyen temető a Karsztokon, különösen Doberdó környékén volt. A név még ma is jelképe a közel harminc hónapon át tartó véres küzdelmek minden képzeletet felülmúló borzalmainak.² A kezdeti tömegrohamok után hosszú időre állóháború alakult ki, amelyet leginkább tüzérségi gránátokkal és aknavetőtüzzel vívtak. Ezért mindkét fél futó- és lövészárkokat, beton- „Deckungokat”, kavernákat épített, illetve alakított ki. Az egymáshoz közel, esetenként néhány méterre fekvő lövészárkok miatt mindegyik isonzói csatában sor került véres közelharcra és kézitusára, amelynek tiltott, ennek ellenére sokszor alkalmazott eszköze volt a szögekkel kivert csatabunkó, de a rohamkés és a gyalogsági ásó is. A tiltott eszközök használatát a harcban álló csapatok igyekeztek az ellenségen véresen megtorolni. Az elkeseredett harcokban a felek lángszórót és gázt is bevetettek. József főherceg, a VII. hadtest parancsnoka a klór- és foszféntámadást azzal magyarázta, hogy „így igen csekély veszteségekkel tudjuk az aggasztóan szorongató ellenséget elsöpörni”, a szél kedvezőtlen iránya miatt azonban a kísérlettel tényleges harcászati eredményt nem sikerült elérni, ellenben a fegyver brutalitása megtapasztalhatóvá vált.

A magyar katonák, a caporettoi áttörést követően, a katonailag nyugodtabb időben úgy döntöttek, hogy kápolnát emelnek halottaik tiszteletére és emlékére ott, ahol a legkegyetlenebb küzdelmek dúltak: a Doberdó községhez tartozó Visintini nevű településen. A kápolna helyét maga I. Károly császár (IV. Károly király) jelölte ki. Valamikor 1918 elején a jelenlegi tulajdonos apja épp döbbszerűen szemrevételezte a romhalmazt, ami a tüzérségi tűz után házából maradt, amikor magas rangú magyar katonatisztek kíséretében megjelent a hadszíntereket látogató császár. I. Károly, aki arra kérte, engedje meg a magyaroknak, hogy egy kápolnát építsenek a tulajdonában álló meredek udvar végében, ahonnan egy kisebb sík területre lehetett rálátni. Ezen a területen ugyanis több ezer katona volt elhantolva. A „temetőkápolna” valóban fontos pontja volt a reménytelen harcok színhelyének „Szegény halott honvédek és olaszok hevernek mindenütt a gránátok által cafatokra tépve” – jegyezte fel József főherceg a korábbi csatáiról.³

Mind a mai napig nem sikerült megállapítani, ki is tervezte az építészeti szempontból is értékes kis templomot, amelynek a kecses homlokzatát gazdagító, helyi, faragott mészkődarabok tökéletes állapotban vészték át a viszontagságokat. 1918 őszén, néhány hónappal a helyszín kiválasztása után a kis épület majdnem teljes egészében elkészült; a beépítésre már elő voltak készítve az oltár köelemei és a belső díszítések. A templomocska felszentelését 1918. november 11-re tűzték ki, de addigra a hanyatt-homlok menekülő osztrák-magyar hadsereg már visszavonult az Alpokon túlra. Érdekes, hogy - a templomszentelés helyett - 1918-ban „a tizenegyedik hónap tizenegyedik napján 11 órakor” lépett életbe a fegyverszüneti egyezmény.

Ezt követően a majdnem kész, ám fel nem szentelt kápolnát több mint hetven éven át istállóknak, tyúkólnak használták, szénát, mezőgazdasági felszereléseket tároltak benne. A múlt század kilencvenes éveiben hívták fel rá ismételten a figyelmet az Associazione Amici dell’Isonzo (Isonzói Baráti Egyesület) tagjai.

Az Egyesület 1992-ben alakult Goriziában, azzal a céllal, hogy felkutassa és közkinccsé tegye az I. világháború történelmi emlékeit, fennmaradt tárgyait, és hogy együttműködjön a győri Isonzó Baráti Körrel, amely lassan immár húsz éve szervez rendszeresen zárandoklatokat az egykori csataterekre és a világháborús temetőkbe.

² Pintér T., Magyar ezredek a Doberdó-fennsík védelmében, Budapest 2009.

³ Bressan, M., Testimonianze dal Fronte, 2003.

Történelmi pillanat volt a rendszerváltást követően az, amikor az olaszok és a magyarok immár barátként igyekeztek közös múltjukat mindjobban megismerni.

Egy nyugdíjas alpesi hegyivadász tiszt, Tullio Poiana, értékes fotódokumentációt készített a kápolnáról, és a fényképeket megjelentette a katonák által épített emlékkápolnákról szóló könyvében.

Az Isonzói Baráti Egyesület Laura Luciani vezetésével úgy döntött, hogy felújítja, és egyben teljessé teszi az építményt: elkezdtek tárgyalni a földterület tulajdonosával, a község polgármesteri hivatalával, a megye vezetésével, a magyar Honvédelmi Minisztériummal. A tárgyalások – hűen az olasz és magyar közigazgatási gyakorlathoz – végeláthatatlanok voltak. A jószándék és az egyeztetések nem vezettek eredményre.

2006 folyamán azonban Renato Tubaro az Istituto per gli Incontri Culturali Mitteleuropei⁴ egyesület akkori elnöke és a cikk szerzője a társaság tagja, megmutatta a kis kápolnát Balog Zoltánnak, az éppen akkor kormányon lévő egyik párt képviselőjének, aki ígéretet tett a felújításra. A választási eredmények ellenben nem tették lehetővé a munkák megkezdését. Ezt követően értesült jelen cikk írójától Szunai Miklós magyar vállalkozó, több civil szervezet tagja és elkötelezett mecénása a kápolnáról. Szunai nagylelkűen magára vállalta a kápolna rendbehozatalának és befejezésének összes költségét, és türelemmel, szívós kitartással leküzdötte a sok-sok bürokratikus nehézséget, amelyek Olaszországban még a jótékony célú kezdeményezések kibontakozását is komolyan akadályozzák, és gyakran tántorítják vissza főleg a külföldi vállalkozókat.

A munkálatok véget értek. Újjáépítették a tetőzetet, a kápolnához hozzáépítettek egy kisméretű apszist, a falakat színes, művészi üveglablakok díszítik. Az oltárhoz felhasználták a közben előkerült, eredetileg is erre a célra faragott kőtáblákat.

Szunai Miklósnak, aki az egész vállalkozást finanszírozta, valamint a védnökséget vállaló Széchenyi Tudományos Társaságnak az volt az óhaja, hogy a kápolna az isonzói csatákban elesett összes katona emlékműve legyen, tekintet nélkül arra, hogy mi volt az anyanyelvük, melyik hadsereghez, melyik felekezethez tartoztak⁵.

Sólyom László magyar köztársasági elnök jelenlétében a kápolnát éppen ezért Dino De Ambrosi, goriziai metropolita érsekkel együtt egy-egy református, evangélikus, ortodox és görög katolikus püspök szentelte fel.

Az ünnepségen a magyar köztársasági elnök kiemelte, hogy az elesettek tragikus áldozatot hoztak egy összességében közel kilencmillió emberéletet követelő értelmetlen háborúért, amely ráadásul a még véresebb második világháborút készítette elő.

Végre egész Európának van egy újabb olyan történelmi emlékműve, amely előtt az emberek mélyen elgondolkodhatnak a háború borzalmain. Az békét és testvériséget nem a csatamezőn kell megteremteni.

II. A földi béke

Az ember, - rosszra hajló természete ellenére is – képes arra, hogy békében éljen, társaival együttműködjön⁶. Ennek a békének a vágya minden döntésünket meg kell, hogy határozza. A földi béke gyakorlásának a szép jele a „doberdói” csatamezőn kialakított Ungaretti Park⁷, ahol nem csak megemlékezhetünk a Nagy Háború kiváló költőjéről

⁴ 1918-1988 Austria e Italia di fronte alla nuova storia, ICM, Gorizia 1988.

⁵ Verdoliva, P., Da cappelle di guerra a simboli di pace, Gorizia 2006.

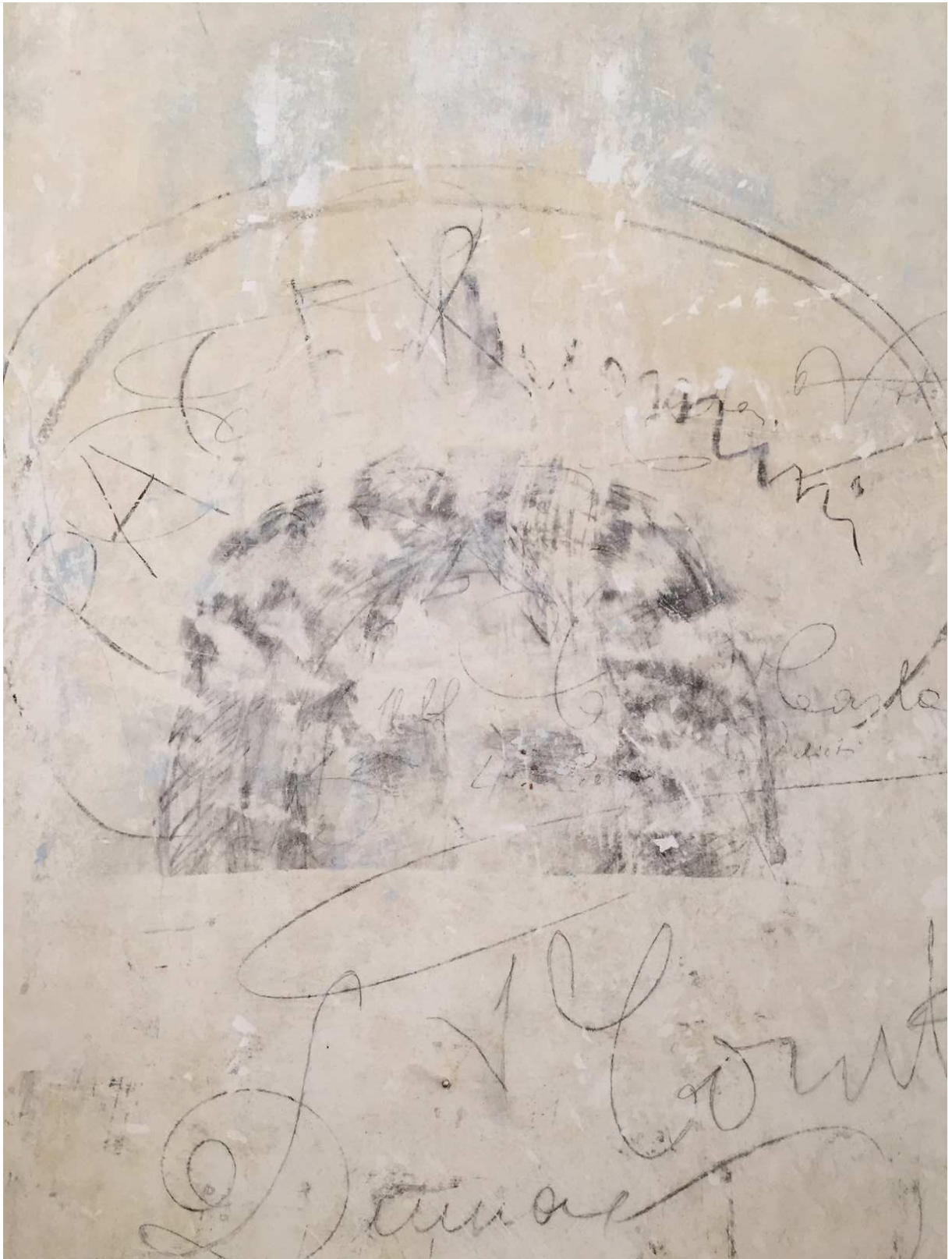
⁶ Birher N., Abonyi J., Normák, kapcsolatok, igazság, https://www.researchgate.net/publication/298783357_Normak_kapcsolatok_igazsag_Norms_Networks_and_Veritas, letöltve: 2018. október 13.

⁷ Parco Ungaretti di Sagrado

Giuseppe Ungarettiről, hanem a csatamezőn termő vörösbort – mint a béke eredményét és szimbólumát - is megkóstolhatjuk.

A parkban áll a rózsakeresztesek kastélya (Castelnuovo di Sagrado⁸), amelyet a háborúban hadikórháznak használtak. Hol a magyar, hol az olasz szállíthatatlan betegeket kezelték itt. A kastély előtt felállított tábori oltárnál, a front mozgása következtében hol a K.u.K erők hol perig az olaszok mondták ugyanazt a latin misét. Minden ember a békéért fohászott. Eddig ismeretlen és felfedezetlen bizonyítéka ennek az a grafitti, amely a Castelnuovo bejárati termében látható, és amelyet valamelyik, kórházi ágyon fekvő katona rajzolt. A képen alig kivehető Krisztus félig elkészült glóriás arca látszik, fölé írva pedig a szöveg: „PACE uomini” - béke az embereknek.

⁸ <http://www.amicidicastelnuovo.it/> letöltve: 2018. október 13.

2. kép Krisztus és a PACE felirat – Castelnuovo di Sagrado

A béke vágya alapvető fontosságú, ennek biztosítása pedig minden ember kötelessége. Meggyőződésünk, hogy a konfliktusok elkerülésének az egyetlen módja a jog, az erkölcs és a vallás normarendjeinek tudatos és módszeres összehangolása. A feladat aktualitását egy vallási vezető hangsúlyozta a Nagy Háború kezdetének centenáriumán. Az állítások tűnhetnek

költőinek, azonban már több alkalommal is megismétlésre kerültek, így azokat mégis komolyabban kell vennünk. 2014 szeptember 13-án Ferenc pápa az olasz és K.u.K. világháborús temetőhöz zárandokolt Redipuglia-ban.⁹ A temetőből kilépve felhívta a figyelmet arra, hogy ha darabokban is, de zajlik a harmadik világháború, amelynek oka nem a vallási konfliktusokban, hanem az emberi kapzsiságban, érdektelenségben, intoleranciában van. Rávilágított arra, hogy a megoldás egyedül a megtérésben és a másikkal való törődésben állhat.

A földi béke alapja az értelmes együttműködés és a segítség – vallási szakkifejezéssel a segítő szeretet. Ez az az evolúciós képesség, amelyik az embert a többi állat fölé emelte. Ez jelenik meg az erkölcsben, és ez képezi a vallások alapját is. A jogásznak ezért is egyre fontosabbá váló feladata, hogy keresse a kapcsolatot az egyes normarendek között. A jogász nem elégedhet meg kizárólag a jognak, vagy csak egy jogterületnek az ismeretével. Társadalmi felelőssége, hogy a jog-erkölcs-vallás normarendjeit, mint a fékek és egyensúlyok rendszerét tudja értelmezni napjaink későmodern társadalmában is. Csak így lehet béke itt a földön.

⁹http://www.ansa.it/sito/notizie/cronaca/2014/09/13/papa-francesco-in-friuli-veneziana-giulia-per-i-100-anni-della-grande-guerra_e71b3ab4-dd31-4703-8a10-43f67627ba56.html, letöltve: 2018. október 13.